

**ВОЈНОПОЛИТИЧКИ ПОЛОЖАЈ
СРБИЈЕ У РАТУ 1914. И 1915. ГОДИНЕ
И ОПЕРАЦИЈЕ СРПСКЕ ВОЈСКЕ**

САЖЕТАК

Први светски рат почео је агресијом Аустро-Угарске на Србију 2. августа 1914. године. Српска војска до 15. децембра бранила је Србију са херојством којим је задивила цео свет. Квалитет српске војске и умешност Врховне команде дошли су до пуног изражаја. Агресија која је поведена са циљем да уништи државу Србију и изврши геноцид нас српским народом, доживела је сраман пораз, који је представљао почетак распада Аустро-Угарске царевине.

Српска војска агресију је дочекала спремно. Церска операција и Битка на Јадру трајале су само 13 дана, од 12. до 24. августа. Овом победом није била изненађена само Аустро-Угарска и Немачка, него још више Француска, Велика Британија и Русија, које су ову победу прогласили првом победом Антанте над силама Тројног савеза. За изванредно командовање у овој победи генерал Степа Степановић, командант 2. армије, добио је чин војводе.

На захтев Савезника дванаестог дана по завршетку прве победе, 1. српска армија почела је офанзиву преко Саве у Срем. Ова офанзива је почела 6, а завршила се повлачењем 14. септембра.

Уследила је дуга офанзива аустроугарске војске познатија као „Битка на Дрини“. Садржај ове офанзиве обухватају операције 5. и 6. Аустро-Угарске армије од септембра до новембра, рововске борбе на гребену Гучево – Борања – Јагодња, са чувеним бојем на Мачковом камену.

У овом временском периоду изведена су дејства Ужичке и Санџачке војске, са преласком у Босну.

Ратна епопеја српске војске у 1914. години завршена је чувеном Колубарском битком, која је завршена 15. децембра ослобађањем Београда.

Напад на Србију поновљен је у 1915. години, са истим циљем као и 1914. године. Носилац агресије била је Немачка. У њој су учествовале немачке, аустроугарске и бугарске снаге. Операција против српске војске почела је 6. октобра. Трајала је 47 дана. Изостала је обећана помоћ Савезника, па је Србија и њена војска препуштена трагедији. Народ је доживео сурови обрачун окупатора, а војска се повукла преко Албаније. У току повлачења српска војска изгубила је 80.000 војника и старешина. Народ који се повлачио са војском, доживео је још већу трагедију.

S U M M A R Y

World War I began with aggression of Austria – Hungary on Serbia on 12th August 1914. Serbian Army defended Serbia with marvelous bravery that was heard all over the world. The qualities of Serbian Army and skills of its Supreme Command became prominent. The aggression was initiated with the aim to make Serbian state disappear and to enable genocide over its people. It underwent shameful defeat and it was the beginning of the downfall of Austria – Hungary Empire.

Serbian Army was ready to face the aggression. The operation on the Cer Mountain and the battle on the river Jadar lasted 13 days only, from 12th to 24th August. This victory surprised not only Austria – Hungary and Germany, but France, Great Britain and Russia even more. That victory was proclaimed as the first victory of the Allies over the forces of Triple Alliance. Stepa Stepanović, the general and the commander of the Second Army, was awarded by higher rank of a duke for his extraordinary command.

On the Allies demand, on the twelfth day after the first victory, the First Serbian Army began its offensive across the river Sava, in Srem. The offensive started on 6th September and finished on 14th September.

A long offensive of Austria – Hungarian Army followed, that is well – known as the Battle on river Drina. The offensive consisted of the operations of 5th and 6th Austria – Hungarian Army from September to November, trench combats on the mountain – ridge of Gučevo – Boranja – Jagodnja, together with the famous battle on Mačkov Kamen. In this period the battles of Užice and Sandžak Army helped them to cross over into the territory of Bosnia.

The war epic of Serbian Army was finished in 1914 with the famous battle on the river Kolubara, which was finished on 15th December with Belgrade liberation.

The attack on Serbia was repeated in 1915, with the same aim as in 1914. The main initiator of the aggression was Germany, with German, Austria – Hungarian and Bulgarian forces. The operation against Serbian Army began on 6th October. It lasted 47 days. The promised help of Allies did not arrive and Serbia and its Army were left to tragedy. Serbian people were exposed to cruel revenge and Serbian Army was pulled out across the Albanian mountains. During that retreat Serbian Army lost around 80 000 soldiers and senior officers. The common people who followed the Army faced even greater tragedy.

РАТНА 1914. ГОДИНА

У Првом светском рату, 1914. година била је почетна и једна од најкрвавијих година српске војске уопште.

Агресија на Србију и одбрана српске војске, трајали су од 12. августа до 15. децембра 1914. године. За само 125 дана борби, српска војска прошла је пут од чувене победе у Церској бици, преко операција у Срему, Мачви, у Босни, Гучеву, Мачковом Камену, одбрани прилаза Ваљевоу и коначно Колубарској бици, која се завршила 15. децембра 1914. године, уласком српске војске у Београд.

Агресију на Србију извршила је аустроугарска војска 12. августа. Српска војска спремно је дочекала агресију и захваљујући квалитету своје војске и врсном раду Врховне команде и команде 2. и 3. армије, али и команди свих састава који су учествовали у Церској битци, односно битци на Јадру, победа је извојевана за само 13. дана. Пораз агресора и његово потпуно протеривање из Србије, одиграло се 24. августа, кад је српска војска ослободила Шабац и последње непријатељске војнике протерала преко река Дрине и Саве.

Следи офанзива српске 1. армије у Срему, која је почела успешно 6. септембра (дванаест дана по завршетку Церске битке), а завршила се организованим повлачењем јединица 1. армије из Срема које је почело 12. септембра. Повлачење је трајало до 14. септембра. Од почетка до завршетка операције 1. армије у Срему прошло је од 7 до 9 дана.

Врховна команда српске војске зауставила је офанзиву у Срему 12. септембра. Последњи делови били су на десној обали Саве 14. септембра.

Офанзиву у Срему обележило је страдање Тимочке дивизије I позива. Ова дивизија припадала је 2. армији. Врховна команда и команда 2. армије направили су више пропуста који су имали за последицу добро познату трагедију Тимочке дивизије.

Врховна команда наредила је 31. августа команданту 2. армије да Тимочку дивизију пребаци преко Саве у Срем. За то наређење командант дивизије сазнао је 5. септембра у 10 часова (пет дана после одлуке о њеном пребацивању преко Саве).

Задатак дивизије био је да, из ширег рејона села Глушци и Липолист домаршује на Саву код Червентије (постојао је само један правац за маршевање), и да тачно у поноћ 5/6. септембра почне са преласком Саве.

Уследила је тзв. „друга офанзива“ аустроугарске војске на Србију. Ова офанзива познатија је као „Битка на Дрини“.

Обухвата операције 5. и 6. аустроугарске армије од септембра до новембра 1914. године и одбрамбена дејства српске војске (3, 2. и 1. армије) и дејства Ужичке и Црногорске (Санџачке) војске у Босни и касније у одбрани на Дрини и Лиму.

У овој офанзиви садржане су борбе 5. аустроугарске армије на Дрини и у Мачви и 6. армији у борбама за овлађивање гребеном Гучево – Борања – Јагодња и спречавање продора Ужичке и Санџачке војске у источну Босну. У овим борбама у одбрани биле су ангажоване све три српске армије и ужичко-санџачка војска.

Најзначајније борбе вођене су на планинама Гучево и Јагодња. Део ових борби представља и одбрана долине Јадра и борбе 2. армије у одбрани Мачве и касније Церских положаја.

Борбе на Гучеву и планини Јагодњи обележиле су борбена дејства у другој аустроугарској офанзиви. На Гучеву је терет борбе носила 3. армија, са ојачањима из 2. армије, а на Јагодњи 1. армија, са својим дунавским дивизијама (I и II позива).

На Гучеву су борбе трајале 55 дана, а на Мачковом камену од 16. до 24. септембра. Прва армија изгубила је Мачков камен (гребен Јагодња) и повукла се према Соколској планини.

Због исцрпљености и губитака, али и неуспеха 5. армије у борбама у Мачви, генерал Поћорек наредио је 6. армији да на Јагодњи пређе у одбрану.

Дејства 5. аустроугарске армије представљала су најслабију тачку у оперативном распореду Балканске војске. Последице пораза ове армије у Церској битци и борбама у долини Јадра, практично су ову армију избациле за дуже време из поновне успешне употребе у операцијама аустроугарске војске. Сви покушаји, да се борбена способност 5. армије, ојача деловањем из Срема, нису уродили очекиваним резултатима. Успорено наступање кроз Мачву омогућили су српској Врховној команди да из 2. армије маневрише снагама на правцима дејства 6. армије и одбране 3. српске армије. Може се говорити о скоро пресудној улози дивизија из ове армије и борбама на Дрини и планинском венцу Гучево – Борања.

У одбрани Мачве, до пред крај октобра, 2. армија је успешно изводила рововске борбе. А онда су наступиле обострано огорчене борбе.

О страховитим сударима и веома сложеној ситуацији, сведочи оставка, коју је војвода Степа понудио Врховној команди и извештаји, како из јединица команди 2. армије, тако и извештаји команде 2. армије Врховној команди српске војске. У једном од тих извештаја, војвода Степа извештава Путника о појавама лудила у неким јединицама II и III позива.

Уследило је повлачење на церске положаје. Друга армија је више од месец дана задржавала 5. аустроугарску армију на мостобрану у Мачви.

Друга армија је напустила Мачву без борбе, што се поистовећује са успехом 5. армије, али незаслуженим. Друга армија, на церским положајима, имала је скраћени фронт на око 40 километра.

Затишје, до кога је дошло после, крајем септембра и почетком октобра, више је користило аустроугарској него српској војсци.

Поћорек после одмора и попуње, 24. октобра, наредио је предузимање нове (треће) офанзиве. Наређује, да се 4/5. новембар, 16. корпус прикупи у рејону Љубовије, пребаци на десну обалу Дрине, са задатком да овлада гребеном Соколске планине. План за трећу офанзиву Поћорек је назвао „стратегијском игром“.

Напад 5. армије одвија се на правцу Шабац – Мишар и с. Рибари – с. Петковица.

Задатак 6. армије био је да, у једном налету, овлада гребеном Гучево – Борања – Јагодња – Соколске планине и да у садејству са 5. армијом овлада Ваљевом.

Српска Врховна команда очекивала је Поћореккову офанзиву. Наредила је да се све расположиве снаге задрже у дефанзиви.

Повлачење српских јединица са свих положаја, вршено је постепено и организовано. Споро наступање непријатеља је то омогућавало.

Ноћу, 10/11. новембра, Врховна команда српске војске је одлучила да своје армије повуче на положаје за непосредну одбрану Ваљева.

Друга армија почела је повлачење 11. новембра у 18 часова. Трећа армија је почела повлачење 11. новембра у 15 часова.

Овог дана, командант 1. армије наредио је својим дивизијама да почну повлачење на ваљевске положаје.

Врховна команда пресељава се у Крагујевац и 11. новембра издаје директиву која предвиђа да се, у случају неуспеха на ваљевским положајима, све три армије повуку источно од Колубаре.

Успорено је наступала 5. армија (13. и 15. корпус), што је омогућило 2. и 3. армији да се среде на новој одбрамбеној линији.

Командант 5. армије је одлучио да 13. новембра пређе Колубару. Поћорек наређује да се 13. новембра заузме Ваљево.

Напад 5. армије одвија се успорено, а 6. армија 13. новембра продужава напад.

Друга армија почела је да се повлачи 15. новембра (око 22 часа). Због тога је уследило повлачење и 3. армије у 6,30 часова.

Изјутра, 14. новембра, командант 1. армије наредио је повлачење својим јединицама правцем: Ваљево – Мионица – Гукоши и Дегурић – Рајковић – Гукоши.

Непријатељ по уласку у Ваљево, зауставио је даље наступање ради одмора.

Српска војска у повлачењу задржала је јединство фронта. То је натерало непријатеља да наступа опрезно.

Битка на Дрини одиграла је улогу припреме српске војске за велику победу на Колубари.

Колубарска битка вођена је од 16. новембра до 15. децембра. Чине је једномесечне борбе, у којима је српска војска до ногу потукла аустроугарску балканску војску, и протерала је са територије Србије. Почела је после тешке двомесечне битке на Дрини, после повлачења српске војске са Уба и ваљевских положаја.

Колубарска битка, од стране српске Врховне команде, планирана је као нова наредна битка. Она је изведена у две фазе. Дефанзивна фаза извођена је од 16. новембра до 2. децембра (16 дана). Офанзивна фаза трајала је од 3. до 15. децембра (13 дана). Офанзивни део битке био је кључни и решавајући за сва борбена дејства српске војске у 1914. години.

На новим положајима, на којима је започела Колубарска битка, српска војска затворила је све правце који из долине Колубаре и Дрине воде у унутрашњост Србије.

Аустроугарске трупе су 16. новембра избиле на Колубару широким фронтом.

Поћорек је одлучио да своје снаге задржи на Колубари док не оспособи пругу Обреновац – Ваљево. За овај задатак требало

је заузети висове на десној обали Колубаре (Човку, Враче брдо). Остале снаге остају на одмору у рејону Ваљева и његове околине.

Од 19. до 22. новембра вођене су тешке борбе, посебно за и око објекта Човке. Ту је посебну и велику славу стекла Моравска дивизија I позива. Њој је у помоћ касније упућена Тимочка дивизија II позива. Противнапади ове две дивизије 21. новембра нису уродили успехом.

Поћорек 20. новембра из Ваљева упућује 15. и 16. корпус.

Прва армија није била у стању да се супротстави јачем и одморном непријатељу и повукла се ноћу 21/22. новембар на линију с. Гукоши – Палеж – Игриште – Маљен.

Поћорек је 23. новембра наредио 15. и 13. корпусу да пређу Љиг и почну гоњење српских снага.

Ујутро, 25. новембра, непријатељ заузима Враче брдо и Човку.

На сцену ступа командант 1. армије, генерал Живојин Мишић. Правилно је оценио да нема услова за одсудну одбрану. Излаз види у томе да извуче јединице из додира, да их прикупи у дубини, одмори и припреми за прелазак у одлучни напад. После силног убеђивања и расправа са Врховном командом, наређује својим јединицама повлачење 29. новембра.

Врховна команда је наложила и да се Београд не брани, него да се снаге одбране Београда повуку на положај Варовница – Космај. Повлачење 1. армије извршено је 29. и 30. новембра. На новим положајима јединице остају до 3. децембра, када је уследило наређење да се пређе у противофанзиву, која ће трајати до 15. децембра.

До краја 5. децембра, 1. армија је овладала целим Сувороборским грebenом. У напад су прешле 2. и 3. армија. Воде се огорчене борбе за освајање Кренице. Моравска дивизија I позива четири пута безуспешно јуриша.

Поћорек је приморан да 6. децембра нареди 6. армији, да се повуче на леву обалу Колубаре. Овог дана 1. армија предузела је гоњење 16. корпуса. Гоњење је текло ка Дрини и Сави. Борбе за ослобођење Београда трајале су од 10. до 15. децембра.

Поћорек је био свестан пораза још 9. децембра. Уследила су његова наређења по правцима за повлачење. Врховна команда је 9. децембра наредила прегруписавање снага према северу.

Балканско ратиште 1915. године

Аустроугари хитају ка Дрини и Сави. Босна и Срем их дочекују са жаљењем и радовањем.

Резултати које је српска војска постигла у 1914. години, пружали су могућност савезницима да у првој половини 1915. године Аустро-Угарску избаце из рата. Овој могућности погодовали су и резултати операција које је изводила војска царске Русије у Галицији. Избацивање Аустро-Угарске из рата нико није очекивао као могуће, ангажовањем само српске војске.

Савезници у 1915. години имали су другачије циљеве, па их Балканско ратиште није много интересовало, посебно не у првој половини 1915. године. Француска и Велика Британија у 1915. години предност су давали борбама на Дарданелима.

Британско-француска десантна операција у Дарданелима почела је 19. фебруара 1915. године. Планирано је да се овом операцијом заузме Цариград, и Турска укључи у рат на страни Антанте. Ова операција трајала је до 9. јануара 1916. године и завршена је неуспехом.

Пораз аустроугарске војске у Србији 1914. године, имао је за последицу и смену генерала О. Поћорека са дужности команданта Балканске војске.

У другој половини децембра 1914. године на чело Балканске војске постављен је надвојвода Еуген Аустријски. Он је иницирао опсежне припреме за нову офанзиву против Србије и Црне Горе. Предвиђао је офанзиву за другу половину јануара 1915. године.

Развојем ратне ситуације на Карпатима, одустало се од планиране операције у јануару 1915. године. На Карпатима је планирана аустроугарска офанзива, па је због тога наложено да се на простор Карпата пребаци 5. армија са Балканског ратишта.

На планирану поновну офанзиву на Србију и Црну Гору, неповољно је утицало и улазак Италије у рат са Аустро-Угарском, 23. маја 1915. године. Није се могло рачунати ни на Турску због британско-француске дарданелске операције.

Улазак Италије у рат, био је разлог који је диктирао Врховној команди аустроугарске војске да пребаци и 6. армију (15. и 16. корпус), са српског фронта, на границу Аустро-Угарске са Италијом.

Значај руског фронта за Аустро-Угарску и Немачку порастао је предајом тврђаве Пшемисл руској војсци. Русима се предало 120.000 људи и 900 топова. Због тога је, у пролеће 1915. године, почела немачко-аустроугарска офанзива на источном фронту.

Наведене промене у ситуацији на српском фронту, условиле су настајање вишемесечног затишја на српском ратишту.

Српска војска, због тешких губитака у 1914. години и велике преморености војске, није била способна за офанзивне операције већих размера.

Начелник штаба Врховне команде, тражи од Владе и регента Александра да се војска одмори, боље храни и снабде материјалним потребама.

Долази до више покушаја мешања у надлежност Врховне команде, а посебно се покушавало да се негативно утиче на ауторитет војводе Путника, који је био велики у војсци и народу. Регент Александар је чак захтевао да му војвода Путник подноси на сагласност све оперативне заповести. Убрзо је уследило Александрово саопштење да ће он лично вршити распоред генералштабних официра, што је била искључива надлежност Врховне команде.

Почетком јуна 1915. године на северној граници Србије појавиле су се немачке дивизије. Крајем јула 1915. године јачина аустроугарских снага на Балкану износила је 120.000 војника и старешина.

Групу армија Макензен чиниле су: аустроугарска 3. армија, немачка 11. армија и бугарска 1. армија. Ове снаге имале су 325 батаљона, 50 ескадрона и 10 ескадрила авијације. Према Србији било је груписано пола милиона људи и 1.656 топова.

Српска војска у првој половини 1915. године налазила се у тешкој и веома сложеној ситуацији. Србијом је завладао и харао трбушни и пегави тифус и друге заразне болести. Од насталих болести страдало је око пола милиона становника, међу којима је било 100.000 војних обавезника. Међу настрадалим био је велики број санитетског особља, а уништено је и доста санитетског материјала.

Почетком октобра 1914. године генерал Франше Д'Епере, командант 5. француске армије покренуо је идеју о савезничкој интервенцији на Балкану. Идеја је прихваћена са образложењем да снаге треба чувати за неочекиване догађаје.

Аустро-немачка и бугарска офанзива од 6. октобра до 22. новембра 1915. године

Суштину ове офанзиве чинили су покушаји окружења и уништавања српске војске.

Израђен је операцијски план заједничке офанзиве против Србије и Црне Горе.

Главни реализатор и командант ових учесника у офанзиви био је генерал Аугуст Макензен. За употребу аустроугарских снага био је обавезан да консултује Врховну команду у Бечу.

Планом је било предвиђено да се српска војска обухвати са севера (из Срема и Баната) и са истока (из Бугарске). Планирано је да се главни удар изведе са севера. Изводио се преко Саве и Дунава. Носилац главног удара била је 11. немачка армија која је дејствовала великоморавском долином и 3. аустроугарска армија која је имала задатак да дејствује преко Београда на југ.

По овом плану са истока према Нишу и Крушевцу дејствовала је 1. бугарска армија.

У саставу Макензенове групе није била 2. бугарска армија, која је нападала на Македонију са задатком да прекине везу српске војске са Грчком.

По овом плану аустроугарске снаге дејствовале су и преко Мачве ка Ваљеву и од Вишеграда ка Ужицу.

Реакција и поступци Србије

Србија се пажљиво припремала и реално ценила ситуацију. Била је у непрекидној вези са савезницима којима је подносила своје и предлоге Врховне команде српске војске. Опасности су биле више него очигледне.

Полазећи од тога Србија је два пута (22. и 25. септембра) предлагала да сви савезници објаве рат Бугарској, затим да Грчка и Румунија изврше мобилизацију и да Русија пошаље део својих трупа Дунавом за Србију.

Уз наведено, предложено је, да западни савезници упуте 150.000 војника преко Солуна у Србију, на одсек Делчево (Царев село) – Крива Паланка ради напада на Бугарску.

Предлози Србије били су добро решење за стабилизацију ситуације на Балканском ратишту. Већина предлога српске стране могла се без већих проблема реализовати.

Предлози Србије нису усвојени, па Српска Врховна команда доноси одлуку да на северном фронту њене снаге остану у дефанзиви, а да самоиницијативно изведе превентивну офанзиву према Бугарској.

Савезници нису одобрили да се изведе превентивна офанзива. То је онемогућено енергичним захтевима који су упућени Влади и регенту Александру.

То је приморало Врховну команду да изради нови операцијски план који је у целини био дефанзиван.

Ток офанзиве на Србију и Црну Гору и командовање у српској војсци

Макензенова офанзива почела је на Србију 6. октобра којој је претходила снажна и дуга артиљеријска припрема. На источном фронту Бугари су почели напад ноћу 13/14. октобра. Напади на Црногорском фронту почели су 22. октобра.

Српска војска је на свим линијама фронта располагала са 247.257 људи и 685 топова. Црногорска војска је бројала 48.300 људи са 35 топова.

Српска војска је у стратегијској резерви имала само Тимочку дивизију позива са 11. 386 људи и 20 топова.

Непријатељ је имао велику бројну надмоћ. Посебно је била велика надмоћност у артиљерији која је имала неограничене количине муниције.

Непријатељ је кренуо у напад са двоструке обухватне основице.

Главне снаге српске војске биле су подељене у два приближно једнака дела. Распоред је био кордонски који је спутавао слободу покрета и нису постојали услови за извођење активне одбране. Врховна команда није имала могућности да врши стратегијско прилагођавање околностима који су постојале или се предвиђало да до њих може доћи.

Војвода Путник уместо стратегијског дочека доноси одлуку да већ на прилазима граничних река, пружи непријатељу највећи отпор.

Према Бугарској су концентрисане јаче снаге (због предвиђања превентивног напада).

За маневар по унутрашњим правцима и противофанзивна дејства није остављена ни једна оперативна јединица. Улогу оперативних снага за противофанзивна дејства требале су да одиграју обећане савезничке снаге. Превиђено је да те снаге броје око 50.000 људи. За њихово превозење у Србију био је израђен пројекат и достављен министру војном.

Ток инвазије на Србију

На Србију је извршена тројна инвазија која је почела 5. октобра 1915. године у подне.

Инвазија је почела дејством артиљерије свих калибара од брдских топова до Мерзера 305 и 420 мм. Ураганска ватра остварена је на целом фронту од Оршаве до Вишеграда. Ватреном олујом „покривени“ су Београд, Обреновац, Шабац, Смедерево, Кладово и Рам.

На Београд се 5. и 6. октобра сручило 30.000 граната свих калибара. Артиљеријска припрема је продужена у току ноћи 6/7. октобра. У зору 7. октобра почело је превозење првих ешалона.

Главне снаге аустроугарске 3. армије форсирале су Саву и Дунав код Београда. Српски положаји на Сави и Дунаву били су буквално преорани артиљеријском ватром.

Снаге одбране Београда оглашавале су се пушчаном, митралеском и артиљеријском ватром. Првог дана форсирања у Дунаву и Сави удавило се 600 војника и старешина.

Надмоћност непријатеља давала је резултате. Браниоци су упорно покушавали да поврате положаје које је непријатељ заузео. Комбиновани одред и делови 7. пука II позива, 10 кадровског пука исписали су најславније странице у српској ратној историји. Узастопним противнападима и јуришима повраћен је део железничког насипа и 2.500 аустроугарских војника сатерани су уз саму обалу Дунава.

Жандармеријски одред изгубио је половину људства. Сремски добровољачки одред претворен је у гробницу. Командант 2. батаљона 10. кадровског пука је саможртвован. Мајор Драгутин Гавриловић постао је јунак за историју. Његову заповест чувају архиве и историчари широм света.

Непријатељ је сваку стопу освојеног Београда платио крвљу. Врховна команда је 7. октобра ставила на располагање команди одбране Београда своју стратегијску резерву (тимочку дивизију II позива).

У деветодневним борбама за Београд, аустроугарска 3. армија изгубила је око 10.000 људи.

Немачка 11. армија после дводневне артиљеријске припреме 7. октобра отпочела је форсирање Дунава код Рама, Базјаша, Костолца и Смедерева.

Српска малобројна артиљерија брзо је ућуткана. Сав терет борби на целом фронту преузела је пешадија.

Отпор је био огорчен. Преко Дунава западно од Смедерева кренула је 25. дивизија из 3. корпуса. Испред ових снага одбрану је изводио 10. комбиновани пук III позива. Од 53 чамца на десну обалу Дунава стигло је само 8.

Непријатељ је заузео Смедерево 11. октобра.

У току 10. октобра почео је противнапад претворен у огорчене борбе око села Брежана. У овим борбама 11. дабарска дивизија изгубила је 1.300 људи.

Село Брешане бранио је 8. пук III позива уз помоћ мештана. Имао је губитке од 600 људи.

До 14. октобра 3. српска армија изгубила је најважније положаје уз обалу Дунава. Командант ове армије наредио је Дринској дивизији I позива и Браничевском одреду да се повуку јужно од Пожаревца.

Бугарска војска је 13/14. октобар почела напад на целом источном фронту и то без објаве рата.

Српске снаге су се средином октобра нашле у смртној опасности. Болесни и изнемогли војвода Путник¹ тражи одговор на питање: каквом стратегијом спречити стезање српске војске у обруч који је већ био затворен.

Стратегија српске Врховне команде сувише је зависила од политике савезника која је била контрадикторна и замршена. Војвода Путник је био онемогућен у доношењу целисходних одлука. На званичним обећањима Путник је заснивао одлуку да се упорно брани свака стопа националне територије и по потреби да се бра-

¹ Путник се разболео од грипа у јуну 1915. године, од којег се није никад опоравио.

ни сваки положај до пристизања савезничке помоћи. Због лажног обећања савезника Путник је већ 7. октобра упутио своју резерву одбрани Београда.

Војвода Путник је 15. октобра издао припремну директиву о поступном повлачењу северног фронта на линију Београд – Лепеница.

Схвативши да помоћ савезника неће стићи Путник се одлучио за стратегију „запушавања пукотина“. Другог излаза за српску војску није било.

Српска војска почетком Макензенове офанзиве бројала је 420.000 људи.

По стицању на Косово, бројно стање спало је на око 300.000 (мање за око 120.000). Преко Албаније повукло се 220.000. У току повлачења преко Албаније српска војска је изгубила око 80.000 људи.

Од почетка Макензенове офанзиве до завршетка повлачења кроз Албанију српска војска је изгубила око 200.000 људи.